Maktab ta’lim tizimida psixologik xizmatning dolzarb muammolari va ularni hal etish yo‘llari

Jabborova Rayhona Sobirovna

Qashqadaryo viloyati Qarshi tumani

10 -umumiy o'rta ta'lim maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab ta’lim tizimida psixologik xizmatning dolzarb muammolari va ularni hal etish yo‘llari tahlil qilingan. Ta’lim muassasalarida psixologik xizmatni tashkil etish, o‘quvchilar psixologik holatini o‘rganish, emotsional va ijtimoiy muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish masalalari yoritilgan. Shuningdek, psixologning maktab jamoasidagi o‘rni, o‘qituvchi va ota-onalar bilan hamkorligi hamda zamonaviy psixologik yondashuvlarning samaradorligi ko‘rsatib o‘tilgan. Maqolada maktabda sog‘lom psixologik muhit yaratish va ta’lim samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Maktab, ta’lim, psixologik xizmat, o‘quvchi psixologiyasi, psixolog, emotsional holat, ijtimoiy muhit, psixologik muammo, motivatsiya, o‘qituvchi, ota-ona hamkorligi, psixologik diagnostika, korreksiya, psixologik trening, ta’lim samaradorligi, sog‘lom muhit

Maktab ta’lim tizimida psixologik xizmat o‘quvchilarning psixologik rivojlanishini ta’minlash, ularning emotsional holatini barqarorlashtirish va ta’lim jarayoniga moslashuvini yengillashtirishga qaratilgan muhim faoliyat hisoblanadi. Bugungi kunda ta’lim jarayonida faqat bilim berish emas, balki o‘quvchining ruhiy holatini ham hisobga olish dolzarb masalaga aylangan.Psixologik xizmatning asosiy vazifasi o‘quvchilarning individual psixologik xususiyatlarini o‘rganish va ularning rivojlanishiga to‘g‘ri yo‘naltirishdir. Har bir bola o‘ziga xos temperament, qobiliyat va emotsional holatga ega bo‘lgani uchun ularni bir xil yondashuv bilan baholash mumkin emas. Shu sababli psixolog maktabda differensial yondashuvni amalga oshiradi. Maktab psixologi o‘quvchilarning diqqat, xotira, motivatsiya, muloqot va ijtimoiy moslashuv jarayonlarini o‘rganadi. Bu orqali bolalardagi muammolarni erta aniqlash va ularni bartaraf etish imkoniyati yaratiladi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun psixologik xizmat juda muhim, chunki ular yangi muhitga moslashish bosqichida bo‘ladi. Psixologik xizmat maktabda sog‘lom psixologik muhit yaratishda ham katta rol o‘ynaydi. O‘quvchilar o‘zlarini xavfsiz, erkin va qo‘llab-quvvatlangan his qilsa, ularning o‘qishga bo‘lgan qiziqishi ortadi. Aksincha, salbiy muhit motivatsiyaning pasayishiga va psixologik muammolarning kuchayishiga olib keladi. Maktab ta’lim tizimida psixologik xizmatni samarali tashkil etishda bir qator dolzarb muammolar mavjud. Ushbu muammolar psixologik xizmatning to‘liq va sifatli ishlashiga to‘sqinlik qiladi hamda o‘quvchilarning psixologik rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Eng asosiy muammolardan biri — maktablarda psixologik xizmatning yetarlicha moddiy va tashkiliy sharoitlarga ega emasligidir. Ba’zi ta’lim muassasalarida psixologlar uchun maxsus xona, zamonaviy diagnostik vositalar va metodik materiallar yetishmaydi. Bu esa psixologik ishlarning samaradorligini kamaytiradi. Yana bir muhim muammo — psixologik xizmatga nisbatan noto‘g‘ri munosabatdir. Ba’zi o‘qituvchilar va ota-onalar psixologni faqat “muammo bo‘lganda chaqiriladigan mutaxassis” sifatida qabul qiladi. Aslida esa psixologik xizmat profilaktika, rivojlantirish va korreksiya yo‘nalishlarida doimiy faoliyat olib borishi kerak.

Shuningdek, o‘quvchilarda psixologga ishonchsizlik holatlari ham uchrab turadi. Bolalar o‘z muammolarini ochiq aytishga uyalishi yoki qo‘rqishi mumkin. Bu esa psixologik diagnostika va

yordam jarayonini qiyinlashtiradi. Kadrlar malakasining yetarli darajada emasligi ham dolzarb muammolardan biridir. Zamonaviy psixologik metodlar, testlar va treninglarni to‘liq qo‘llay olmaslik psixologik xizmat sifatiga ta’sir qiladi.

Maktab ta’lim tizimida psixologik xizmatning eng muhim yo‘nalishlaridan biri o‘quvchilardagi psixologik muammolarni erta aniqlash va ularni to‘g‘ri tashxislash hisoblanadi. Chunki muammo qanchalik erta aniqlansa, uni bartaraf etish shunchalik samarali bo‘ladi. Psixologik diagnostika jarayonida turli metod va usullar qo‘llaniladi. Ularga testlar, kuzatish, suhbat, so‘rovnoma va proyektiv metodlar kiradi. Ushbu usullar orqali o‘quvchining emotsional holati, motivatsiyasi, diqqat va xotira darajasi, shuningdek, ijtimoiy moslashuv holati o‘rganiladi. Kuzatish metodi maktab psixologiyasi amaliyotida eng ko‘p qo‘llaniladigan usullardan biridir. Psixolog o‘quvchining dars jarayonidagi xulq-atvori, tengdoshlari bilan munosabati va o‘qituvchiga bo‘lgan munosabatini kuzatadi. Bu orqali bolaning umumiy psixologik holati haqida xulosa chiqariladi. Suhbat metodi esa o‘quvchi bilan bevosita muloqot qilish orqali uning ichki kechinmalari, qo‘rquvlari va qiziqishlarini aniqlash imkonini beradi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan ishlashda suhbat metodi juda muhim ahamiyatga ega. Diagnostika natijalari asosida psixolog har bir o‘quvchi uchun individual yondashuv ishlab chiqadi. Bu yondashuv orqali bolaning muammolarini bartaraf etish va uning psixologik rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash amalga oshiriladi.

Maktab ta’lim tizimida psixologik xizmat samaradorligini oshirish bugungi kunda dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki o‘quvchilarning nafaqat bilim darajasi, balki ularning psixologik holati ham ta’lim sifatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli psixologik xizmatni takomillashtirish doimiy e’tiborni talab etadi. Psixologik xizmatni rivojlantirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy testlar, raqamli diagnostika vositalari va interaktiv psixologik treninglar yordamida o‘quvchilarning psixologik holatini aniqroq baholash mumkin. Bu esa individual yondashuvni yanada samarali qiladi. Shuningdek, maktabda sog‘lom psixologik muhitni shakllantirish ham asosiy vazifalardan biridir. O‘quvchilar o‘z fikrini erkin bildira oladigan, qo‘rquvsiz va qo‘llab-quvvatlovchi muhitda o‘qisa, ularning motivatsiyasi va faolligi sezilarli darajada oshadi. Psixolog, o‘qituvchi va ota-ona hamkorligini kuchaytirish ham takomillashtirishning muhim yo‘nalishidir. Ushbu uchlikning birgalikdagi faoliyati o‘quvchilarning psixologik muammolarini erta aniqlash va samarali bartaraf etishga yordam beradi. Xulosa qilib aytganda, maktab ta’lim tizimida psixologik xizmatni rivojlantirish va uning muammolarini hal etish o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Sog‘lom psixologik muhit yaratilgan ta’lim muassasasida o‘quvchilar ham bilim, ham shaxsiy rivojlanish jihatidan yuqori natijalarga erishadi.

Shuningdek, maktab psixologik xizmatining samaradorligini oshirishda profilaktik ishlarning o‘rni ham juda katta ahamiyatga ega. Profilaktika orqali o‘quvchilarda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan emotsional zo‘riqish, agressivlik, o‘qishdan bezish yoki moslashuvdagi qiyinchiliklarning oldi olinadi. Bu esa muammoni keyinchalik bartaraf etishdan ko‘ra ancha samarali va oson yo‘l hisoblanadi. Bundan tashqari, psixologik treninglar va rivojlantiruvchi mashg‘ulotlarni tizimli ravishda tashkil etish ham muhimdir. Bunday mashg‘ulotlar o‘quvchilarda o‘ziga ishonch, muloqot ko‘nikmalari, stressga bardoshlilik va ijobiy fikrlashni shakllantiradi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida o‘yin orqali o‘qitish va psixologik mashqlar samarali natija beradi. Maktab psixologi nafaqat muammoli holatlar bilan ishlaydi, balki iqtidorli o‘quvchilarni aniqlash va ularning salohiyatini rivojlantirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Har bir bolaning qobiliyatini erta aniqlash va to‘g‘ri yo‘naltirish uning kelajakdagi muvaffaqiyatiga zamin yaratadi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni psixologik xizmatga joriy etish ham zamonaviy talab hisoblanadi. Onlayn testlar, elektron monitoring tizimlari va raqamli platformalar orqali o‘quvchilarning psixologik holatini tezkor tahlil qilish imkoniyati yaratiladi. Bu esa psixologik xizmatning aniqligi va tezkorligini oshiradi. Umuman olganda, maktab ta’lim tizimida

psixologik xizmatni rivojlantirish kompleks yondashuvni talab etadi. Bu jarayonda moddiy-texnik baza, kadrlar malakasi, ota-ona va o‘qituvchi hamkorligi hamda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish muhim o‘rin tutadi. Xulosa qilib aytganda, psixologik xizmatni to‘g‘ri tashkil etish maktab ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning ruhiy barqarorligini ta’minlash va ularni jamiyatga mos, barkamol shaxs sifatida shakllantirishning asosiy omillaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. G‘oziev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. 250-b
2. Nishonova Z.T. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. 152-b
3. Davletshin M.G. Psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
4. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Harvard University Press, 1978.
5. Piaget J. The Psychology of Intelligence. – Routledge, 1950.
6. Deci E.L., Ryan R.M. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. – Springer, 1985.120-b